

EKSPERTYZA

**Identyfikacja barier
oraz możliwości rozwoju
ekonomii społecznej
w powiecie sejneńskim**

Opracowanie:

Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER

Sejny, 2018 r.

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1. Szczegółowy opis metodologii badań	6
2. Analiza dokumentów – desk research	9
2.1 Czynniki demograficzne.....	9
2.2 Rynek pracy	10
2.3 Pomoc społeczna	13
2.4 Budżety gminne	15
2.5 Programy współpracy z organizacjami pozarządowymi	17
2.6 Ekonomia społeczna w dokumentach strategicznych	18
2.7 Rewitalizacja	22
2.8 Podmioty ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim	24
3. Spotkanie warsztatowe	25
4. Główne bariery i potencjały rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim.....	29
5. Wnioski i rekomendacje.....	31
6. Zakończenie	33
Spis tabel	34
Spis wykresów.....	34
Załącznik 1 – narzędzie badawcze	35

Wykaz ważniejszych skrótów

BDL – Bank Danych Lokalnych

BIP – Biuletyn Informacji Publicznej

CIS – Centrum Integracji Społecznej

ES – Ekonomia Społeczna

GOPS – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

GUS – Główny Urząd Statystyczny

JST – Jednostka Samorządu Terytorialnego

KIS – Klub Integracji Społecznej

LGD – Lokalna Grupa Działania

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju

MOPS – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

NGO – Organizacja pozarządowa

OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej

OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej

Wprowadzenie

Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych Delta Partner na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku pomiędzy kwietniem a czerwcem 2018 roku, zrealizowało zadanie pn: „Identyfikacja barier oraz możliwości rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim”.

Przedmiotowe opracowanie ma za zadanie zdiagnozowanie problemów w rozwoju przedsiębiorczości społecznej poprzez wskazanie barier oraz potencjałów: społecznych, gospodarczych i instytucjonalnych w powiecie sejneńskim.

W dokumencie wyróżniono sześć zasadniczych części – szczegółowy opis metodologii badania, w którym zawarto główne cele badania oraz sposoby ich osiągnięcia.

W drugiej części przeprowadzono analizę źródeł zastanych, która umożliwiła wstępne rozeznanie problemów, barier a także potencjałów dla rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim. Dane pozyskano z ogólnodostępnych źródeł – stron internetowych instytucji publicznych takich jak: urzędy gmin, Powiatowy Urząd Pracy w Sejnach, Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. Wyjątek stanowiły Ośrodki Pomocy Społecznej oraz PCPR, do których wystosowano pisma z prośbą o udostępnienie danych takich jak: powody przyznania pomocy społecznej oraz sprawozdania z działalności za lata 2015-2017.

Trzecia część poświęcona została analizie spotkania warsztatowego, które odbyło się 25 kwietnia 2018 roku w Sejnach i służyło zweryfikowaniu wysuniętych wniosków a także uzupełnieniu wiedzy.

W czwartej części podsumowano zebraną wiedzę i wskazano główne bariery (społeczne, gospodarcze i instytucjonalne) oraz potencjały powiatu sejneńskiego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej.

Piąta i szósta część zawiera wnioski i rekomendacje, wypracowane na podstawie zastosowanych technik badawczych oraz podsumowanie prowadzonych prac badawczych.

1. Szczegółowy opis metodologii badań

Głównym celem badania było rozpoznanie i zdiagnozowanie problemów w rozwoju przedsiębiorczości społecznej oraz identyfikacja szans rozwojowych ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim. Cel główny winien być osiągnięty dzięki realizacji następujących celów szczegółowych:

- Zdefiniowanie barier pod kątem społecznym, gospodarczym, instytucjonalnym w rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim.
- Identyfikacja możliwości rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim.

Logika procesu badawczego została przedstawiona na następnej grafice.

Oba cele szczegółowe zostały zrealizowane za pomocą:

1) Analizy źródeł zastanych.

Analiza desk research to technika polegająca na zgromadzeniu i przeanalizowaniu danych zawartych w tzw. istniejących źródłach zastanych. W obrębie badania analizie podane zostały dane statystyczne zawarte w dokumentach kontekstowych, raportach, strategiach, ogólnodostępnych opracowaniach oraz danych gromadzonych m.in. przez Główny Urząd Statystyczny. Celem analizy było zgromadzenie informacji na temat zagadnień związanych z rozwojem ekonomii społecznej w kontekście lokalnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Przeprowadzone analizy dały możliwość uchwycenia lokalnej specyfiki wskazanego powiatu. Dokonano analizy następujących dokumentów:

Tabela 1 Przeanalizowane źródła danych

l.p	Nazwa\rodzaj dokument	Rodzaj danych
1.	Zintegrowany program rozwoju powiatu sejneńskiego	Dane dotyczące mechanizmów wspierania lub braku wsparcia dla ekonomii społecznej.
2.	Strategie rozwoju gmin: Sejny (miasto i obszar wiejski), Krasnopol, Puńsk, Giby	Dane dotyczące mechanizmów wspierania lub braku wsparcia dla ekonomii społecznej. Wskazanie priorytetów gmin. Odpowiedź na pytanie czy wsparcie ekonomii społecznej jest elementem strategicznym rozwoju gmin.

**„Koordynacja i monitorowanie rozwoju ekonomii społecznej w regionie”
Projekt pozakonkursowy współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego**

l.p	Nazwa\rodzaj dokument	Rodzaj danych
3.	Strategie rozwiązywania problemów społecznych lub dokumenty równorzędne właściwe dla gmin: Sejny (miasto i obszar wiejski), Krasnopol, Puńsk, Giby	Ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie wsparcia. Odpowiedź na pytanie czy ekonomia społeczna jest narzędziem rozwiązywania problemów społecznych gmin.
4.	Gminne programy rewitalizacji – jeżeli gminy dysponują takimi dokumentami (Gminny Program Rewitalizacji Miasta Sejny na lata 2017-2027)	Ustalenie czy podmioty ekonomii społecznej stanowią narzędzie służące rewitalizacji
5.	Sprawozdania budżetowe poszczególnych gmin ze szczególnym uwzględnieniem wydatkowania środków na cele pożytku publicznego	Ustalenie poziomu redystrybucji środków dla organizacji pozarządowych realizujących cele pożytku publicznego
6.	Raporty i dokumenty Powiatowego Urzędu Pracy w Sejnach (sprawozdania MPIPS-01, Informacja o sytuacji na lokalnym rynku pracy, monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych)	Rozeznanie poziomu bezrobocia oraz specyficznych uwarunkowań bezrobocia w powiecie sejneńskim. Zestawienie prognoz oczekiwanych zawodów z profilami działalności przedsiębiorstw społecznych
7.	Dokumenty strategiczne i sprawozdania z działalności PCPR w Sejnach (Powiatowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Powiecie Sejneńskim na lata 2016-2022)	Ustalenie czy w dokumentach PCPR uwzględniono mechanizmy wspierania ekonomii społecznej w szczególności w zakresie integracji osób niepełnosprawnych.
8.	Sprawozdania z działalności ośrodków pomocy społecznej	Określenie pozycji w systemie wsparcia takich instytucji jak CIS, KIS WTZ
9.	Lokalna Strategia Rozwoju i dokumenty ewaluacyjne z działalności Suwalsko-Sejneńskiej LGD	Określenie czy LSR zawiera elementy wspierające rozwój ekonomii społecznej. Czy uwzględniono w niej mechanizmy wsparcia dla przedsiębiorstw społecznych.
10.	Monitoring Wieloletniego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podlaskim na lata 2013-2020 za lata 2014-2016	Określenie poziomu wdrożenia opracowanych rekomendacji na poziomie powiatowym.

Źródło: opracowanie własne

Ponadto wystosowano pisma z prośbą o udostępnienie danych dotyczących powodów przyznania pomocy społecznej oraz sprawozdań z działalności OPS i PCPR na terenie powiatu sejneńskiego.

2) Spotkania poprowadzonego metodą warsztatową

Istotą metody warsztatowej jest aktywne uczestnictwo w spotkaniu wszystkich uczestników – prowadzący pełni rolę moderatora a jednocześnie dzieli się swoją wiedzą na wskazany temat. To metoda oparta na swobodnej dyskusji grupy dobranych respondentów prowadzonej przez moderatora oraz elementach aktywizujących według założonego wcześniej scenariusza. Metoda warsztatowa pozwala na zgromadzenie wielu informacji związanych z badanym tematem, z punktu widzenia przedstawicieli różnych grup społecznych, zawodów, grup

wiekowych itp. Metodę warsztatową wyróżniają zastosowanie technik aktywizacyjnych takich jak burza mózgów, praca w podgrupach, symulacje, analizy przypadków. Respondenci zaproszeni do udziału w warsztacie dobierani byli w sposób celowy, tj. taki, który pozwala na dobraniu uczestników według odpowiednich kryteriów wynikających z założeń badawczych.

Spotkanie warsztatowe miało za zadanie w głównej mierze uzupełnić informacje uzyskane w drodze analizy źródeł zastanych, a także zweryfikować pozyskane dane oraz zdiagnozowane problemy.

Zgodnie z zaproponowaną koncepcją badawczą na spotkanie zostało zaproszonych w pierwszej kolejności 12 osób. Do respondentów wystosowano odpowiednie zaproszenie drogą mailową oraz telefoniczną, a następnie przesłano materiały ze wstępną identyfikacją barier w rozwoju ekonomii społecznej na podstawie danych zastanych. Ze względu na niską stopę zwrotu potwierdzeń uczestnictwa w spotkaniu warsztatowym użyto dodatkowej bazy kontaktów i łącznie wystosowano 35 zaproszeń wraz z materiałami. W spotkaniu warsztatowym, które odbyło się 25 kwietnia 2018 roku w Ośrodku Kultury w Sejnach, ostatecznie wzięło udział 11 osób (udział udokumentowany został listą obecności). Jedną z osób (przedstawicielka NGO) mimo, iż potwierdziła udział w spotkaniu nie mogła wziąć w nim udziału ze względu na „niespodziewane obowiązki służbowe” i przesłała korespondencję elektroniczną z wyjaśnieniem nieobecności. Wśród respondentów zgodnie z założeniami badawczymi pojawili się przedstawiciele OWES-u w Suwałkach, Warsztatów Terapii Zajęciowej, lokalnych organizacji pozarządowych, przedstawiciele GOPS-u i PCPR-u, władze samorządowe. Całość spotkania została podzielona na 4 bloki tematyczne które zostały poprzedzone informacją o celu badania oraz prezentacją uzyskanego materiału w drodze analizy źródeł zastanych.

Zastosowane narzędzie badawcze – scenariusz spotkania warsztatowego zostało podzielone na 4 główne bloki tematyczne:

- **Blok tematyczny nr 1 – aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza powiatu sejneńskiego.**
- **Blok tematyczny nr 2 – kluczowe bariery społeczno-gospodarcze i instytucjonalne powiatu sejneńskiego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej.**
- **Blok tematyczny nr 3 – ocena możliwości przełamывania zidentyfikowanych barier.**
- **Blok tematyczny nr 4 – kluczowe grupy społeczne oraz obszary rynku w których można upatrywać działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w ciągu najbliższych 5 lat?**

Każdy z bloków został poszerzony o pytania szczegółowe dotyczące danego zagadnienia. Zastosowane narzędzie badawcze zostało zamieszczone w Załączniku 1 niniejszego dokumentu.

2. Analiza dokumentów – desk research

2.1 Czynniki demograficzne

Powiat sejneński jest najmniejszym powiatem w Polsce pod względem liczby ludności. Ten fakt w znacznym stopniu determinuje jego możliwości rozwojowe (ograniczone finanse powiatu, ograniczony popyt na prace, dobra, usługi). Co więcej na terenie powiatu sejneńskiego regularnie odnotowuje się spadek liczby ludności. Najbardziej dotkliwy był on w gminie Giby w latach 2012-2016 i wyniósł aż 6%. Najniższy spadek populacji odnotowano w mieście Sejny, co może być związane z największym potencjałem gospodarczym oraz lokalizacją miasta.

Tabela 2 Liczba mieszkańców powiatu sejneńskiego w latach 2012-2016

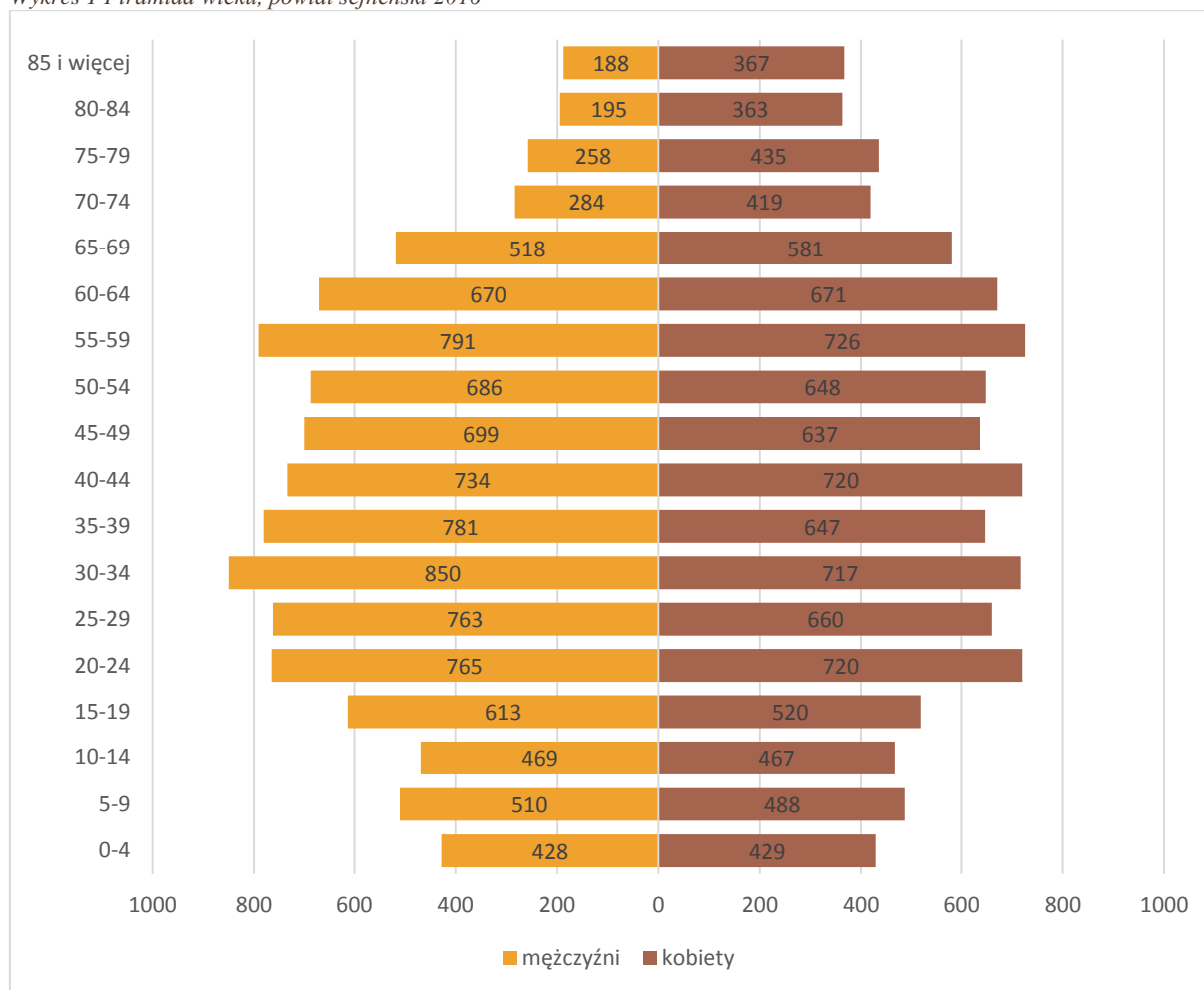
	2012	2013	2014	2015	2016	zmiana procentowa
powiat sejneński	20 963	20 891	20 778	20 606	20 417	-2,40%
Sejny miasto	5 641	5 650	5 640	5 583	5 543	-1,70%
Sejny gmina wiejska	4 132	4 142	4 146	4 082	4 049	-2,00%
Giby	2 927	2 904	2 874	2 834	2 792	-6,00%
Krasnopol	3 955	3 912	3 835	3 874	3 849	-2,60%
Puńsk	4 308	4 283	4 283	4 233	4 184	-2,80%

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Drugą badaną zmienną w kontekście demografii była mediana wieku. W powiecie sejneńskim odnotowano wysoką medianę wieku mieszkańców (przedział wiekowy, który został przekroczony przez 50% mieszkańców), która wyniosła w 2017 roku 41,1 lat co daje wyższą wartość o 2 lata niż w województwie podlaskim oraz 3,7 względem Polski. Takie wartości wskazują na starzenie się społeczności powiatu sejneńskiego.

Na kolejnym wykresie przedstawiono piramidę wieku mieszkańców powiatu sejneńskiego – obrazuje ona w sposób syntetyczny zjawiska demograficzne. Najliczniejszymi grupami wiekowymi w powiecie sejneńskim są osoby między 30 a 34 rokiem życia oraz 55 a 59. Uwagę zwraca stosunkowo niska liczba osób w wieku 0-14, co świadczy o starzeniu się społeczności lokalnej.

Wykres 1 Piramida wieku, powiat sejneński 2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

2.2 Rynek pracy

Stopa bezrobocia obrazuje nasilenie zjawiska bezrobocia za pomocą stosunku liczby osób bezrobotnych do liczby ludności w wieku aktywności zawodowej. W powiecie sejneńskim stopa bezrobocia spada, zgodnie z ogólnopolską tendencją, niemniej jednak zauważa się, że spadek ten jest zdecydowanie mniej dynamiczny niż w Polsce czy województwie podlaskim a stopa bezrobocia jest ponad dwukrotnie wyższa niż w kraju.

Tabela 3 Stopa bezrobocia w latach 2014-2017

stopa bezrobocia	2014	2015	2016	2017	zmiana %
Polska	11,5	9,8	8,3	6,6	-4,90%
województwo podlaskie	13,1	11,8	10,4	8,5	-4,60%
powiat sejneński	15,6	16,4	15,9	13,4	-2,20%

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku <http://wupbialystok.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/>

Liczba osób bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy w powiecie sejneńskim spada. Wydaje się to o tyle istotne, że właśnie osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy są częstymi beneficjentami działań z zakresu ekonomii społecznej. Jedyną kategorią osób w trudnej sytuacji na rynku pracy, w której odnotowano wzrost są osoby niepełnosprawne, co może stanowić wyzwanie i potencjalną szansę dla rozwoju ekonomii społecznej i działań reintegracyjnych.

Tabela 4 Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w powiecie sejneńskim, w latach 2014-2017

liczba bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy	2014	2015	2016	2017
ogółem	1 337	1 281	1 208	1 151
do 25 roku życia	245	256	234	186
długotrwale bezrobotni	873	897	854	720
kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	107	110	109	120
powyżej 50 roku życia	291	340	297	268
bez kwalifikacji zawodowych	528	556	525	405
bez doświadczenia zawodowego	467	479	440	343
bez wykształcenia średniego	691	-	-	-
samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia	97	-	-	-
które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia	58	-	-	-
niepełnosprawni	15	17	19	20

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Sejnach, sprawozdania MRPiS-01

Według raportu pt: „Przyczyny zróżnicowania powiatowych rynków pracy województwa podlaskiego” opublikowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku do głównych problemów rynku pracy w powiecie sejneńskim należy zaliczyć:

- Wysokie bezrobocie;
- Niski potencjał zatrudnieniowy;
- Brak dużych zakładów pracy;
- Niski wskaźnik przedsiębiorczości wśród osób bezrobotnych;
- Małoliczne oferty pracy;
- Brak stabilności i niski poziom wynagrodzeń;
- Niski budżet powiatu;
- Niska mobilność mieszkańców.

W związku z trudną sytuacją na sejneńskim rynku pracy, autorzy raportu rekomendują między innymi: „intensyfikację różnych form aktywizacji zawodowej (np. kierowanie osób

bezrobotnych na szkolenia indywidualne pod gwarancję zatrudnienia) i wspieranie przedsiębiorczości, ponieważ ponad 30% podmiotów nowozarejestrowanych stanowią podmioty powstałe przy udziale dotacji ze środków publicznych” a także pobudzenie lokalnego rynku pracy m.in. poprzez powołanie Powiatowego Centrum Aktywności Lokalnej w Sejnach.

W tabeli poniżej przedstawiono zestawienie zawodów nadwyżkowych i deficytowych w powiecie sejneńskim utworzone na podstawie Monitoringu zawodów nadwyżkowych i deficytowych opublikowanego przez Powiatowy Urząd Pracy w Sejnach.

Tabela 5 Zestawienie zawodów deficytowych i nadwyżkowych w 2017 roku

Zawody deficytowe 2017	Średniomiesięczna liczba dostępnych ofert pracy	Zawody nadwyżkowe 2017	Średniomiesięczna liczba bezrobotnych
Technicy nauk fizycznych i technicznych gdzie indziej niesklasyfikowani	5,0	Operatorzy wolnobiężnych maszyn rolniczych i leśnych	64
Pracownicy administracyjni i sekretarze biura zarządu	4,92	Murarze i pokrewni	16,33
Hodowcy zwierząt gospodarskich i domowych	3,08	Robotnicy leśni i pokrewni	16,42
Robotnicy wykonujący proste prace polowe	1,67	Robotnicy budowlani robót wykończeniowych i pokrewni gdzie indziej niesklasyfikowani	3,08
Agenci sprzedaży bezpośredniej	1,58	Kierowcy samochodów osobowych i dostawczych	2,58
Pracownicy obsługi biura gdzie indziej niesklasyfikowani	1,50	-	-
Specjaliści do spraw sprzedaży (z wyłączeniem technologii informacyjno komunikacyjnych)	0,25	-	-
Technicy farmaceutyczni	0,17	-	-
Robotnicy obróbki kamienia	0,17	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitoringu zawodów nadwyżkowych i deficytowych, PUP Sejny

Przedstawione dane wydają się wskazywać na szanse, jakie może przynieść ekonomia społeczna a przede wszystkim podmioty wspomagające przekwalifikowanie zawodowe. Niektóre z zawodów nadwyżkowych (robotnicy budowlani, robotnicy leśni) mogą zaspokoić potrzeby rynkowe, takie jak wykonywanie prostych prac polowych czy też obróbka kamienia a utworzenie podmiotu ekonomii społecznej wspierającego przekwalifikowanie zawodowe, mogłoby redukować negatywne skutki bezrobocia.

Wartości liczbowe zarówno średniomiesięcznej liczby dostępnych ofert pracy, jak i średniomiesięcznej liczby bezrobotnych pokazują, iż skala zjawiska nie jest duża (niespełna 5 ofert w miesiącu w zakresie zawodów deficytowych). Monitoring zawodów nadwyżkowych i deficytowych prowadzony jest co pół roku, a dane dotyczące zawodów pożądaných i nadwyżkowych ulegają znacznym zmianom, co wynika z niewielkiej skali. Wskazane informacje nie stanowią konkretnej wskazówki, co do zawodów z jakich osoby powinny się przekwalifikować a bardziej wskazują możliwości zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w działania związane z przekwalifikowywaniem w ogóle.

2.3 Pomoc społeczna

Analiza powodów przyznania świadczeń socjalnych została oparta o dane dostarczone przez miejski oraz gminne ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu sejneńskiego. Do najistotniejszych grup przyczyn należą: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba. Należy zaznaczyć, że w przypadku dwóch pierwszych kategorii odnotowuje się znaczne spadki liczby osób, sięgające nawet 15%. W zakresie niepełnosprawności i ciężkiej choroby odnotowuje się natomiast niewielkie wzrosty. Informacje te wydają się o tyle istotne, iż często osoby dotknięte niepełnosprawnością potencjalnie mogą się stać beneficjentami podmiotów ekonomii społecznej.

Tabela 6 Powody przyznania świadczeń socjalnych (liczba rodzin objętych wsparciem)

	Puńsk			Giby			Krasnopol			Miasto Sejny			Gmina Sejny		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Ubóstwo	184	157	142	133	125	113	121	103	86	174	161	146	163	144	145
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
Bezdomność	0	1	1	2	3	2	0	0	0	3	2	3	0	0	0
Bezrobocie	103	88	81	89	84	81	74	57	47	204	178	156	105	92	97
Niepełnosprawność	19	18	21	43	45	49	37	39	37	33	31	37	52	45	42
Długotrwała lub ciężka choroba	20	13	29	37	38	42	38	35	30	34	34	38	23	18	30
Przemoc w rodzinie	1	0	0	1	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności	35	30	30	33	34	30	29	25	26	22	18	17	0	0	0
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych	10	4	5	22	19	19	35	30	25	18	12	6	92	51	42
Trudność w przystosowaniu do życia po	0	0	0	3	1	0	0	0	0	7	9	2	2	3	3

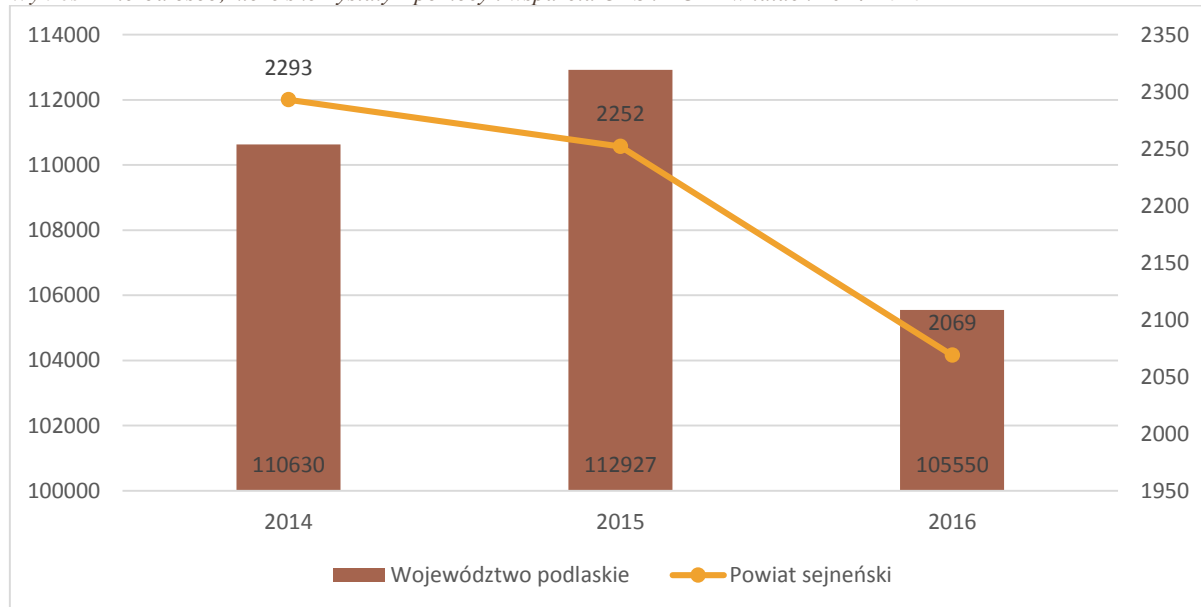
„Koordynacja i monitorowanie rozwoju ekonomii społecznej w regionie”
Projekt pozakonkursowy współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	Puńsk			Giby			Krasnopol			Miasto Sejny			Gmina Sejny		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
zwolnieniu z zakładu karnego															
Alkoholizm	1	0	0	5	5	8	1	0	2	4	8	6	7	6	9
Narkomania	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Zdarzenie losowe	3	1	1	0	0	2	0	0	1	0	0	1	3	2	2
Kłęska żywiołowa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1	0	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostarczonych przez ośrodki pomocy społecznej w powiecie sejneńskim

Na następnym wykresie przedstawiono łączną liczbę osób objętych wsparciem placówek pomocowych.

Wykres 2 Liczba osób, które skorzystały z pomocy i wsparcia OPS i PCPR w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w latach 2015-2017.

Zgodnie z ogólnopolską tendencją liczba osób korzystających z pomocy społecznej zarówno w województwie podlaskim (-4,5%) jak i powiecie sejneńskim spada (-9,7% względem roku bazowego).

Istotnym czynnikiem kształtującym bezpieczeństwo socjalne jest liczba pracowników socjalnych będących do dyspozycji mieszkańców danych jednostek terytorialnych. W tabeli poniżej przedstawiono dynamikę liczby pracowników w gminach powiatu sejneńskiego.

Tabela 7 Dynamika liczby pracowników socjalnych w gminach powiatu sejneńskiego

	2014	2015	2016
Giby	1	1	5
Krasnopol	3	3	8
Gmina Sejny	2	3	4
Miasto Sejny	2	2	11

Puńsk	2	1	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w latach 2015-2017.

Autorzy Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim, w kolejnych latach (2015 oraz 2016) zwracali uwagę na fakt, iż pracownicy socjalni z gminy Puńsk oraz gminy Giby należą do najbardziej obciążonych: Puńsk – 1 pracownik socjalny na 4 283 mieszkańców (2015 r.), Giby – 1 pracownik socjalny na 2 834 mieszkańców (2016r.). Tak niskie liczby pracowników socjalnych mogą uniemożliwiać trafną diagnozę potrzeb i problemów mieszkańców co w konsekwencji prowadzi do trudności w stworzeniu odpowiednio sprofilowanych podmiotów ekonomii społecznej.

Ważnym ogniwem w świadczeniu usług społecznych na terenie powiatu sejneńskiego jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR). Do zadań instytucji należy realizacja zadań ustawowych, zadań własnych powiatu, zadań zleconych ustawowo oraz zadań określonych uchwałami organów powiatu. Zakres działalności PCPR to przede wszystkim:

- pomoc społeczna;
- piecza zastępcza;
- rehabilitacja społeczna osób niepełnosprawnych;
- przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Zgodnie z informacjami zawartymi w sprawozdaniach z działalności PCPR za lata 2015-2017 instytucja boryka się z problemem niedofinansowania ze względu na niskie dochody własne samorządu (co roku placówka ma problem ze sfinansowaniem stanowiska psychologa i koordynatora pieczy zastępczej). Dlatego też pozycja PCPR w systemie wsparcia ekonomii społecznej jest marginalna – głównie ze względu na znaczne obciążenie obowiązkami i problemami. Nie zmienia to faktu, iż Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie aktywnie współpracuje z organizacjami pozarządowymi i z organizacjami otoczenia ekonomii społecznej (Stowarzyszenie „Origo”, Stowarzyszenie „Familia” Centrum Aktywności Społecznej Pryzmat, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku) w zakresie udzielania bezpłatnej pomocy prawnej, psychologicznej i rzeczowej, organizacji pikników i wydarzeń okolicznościowych.

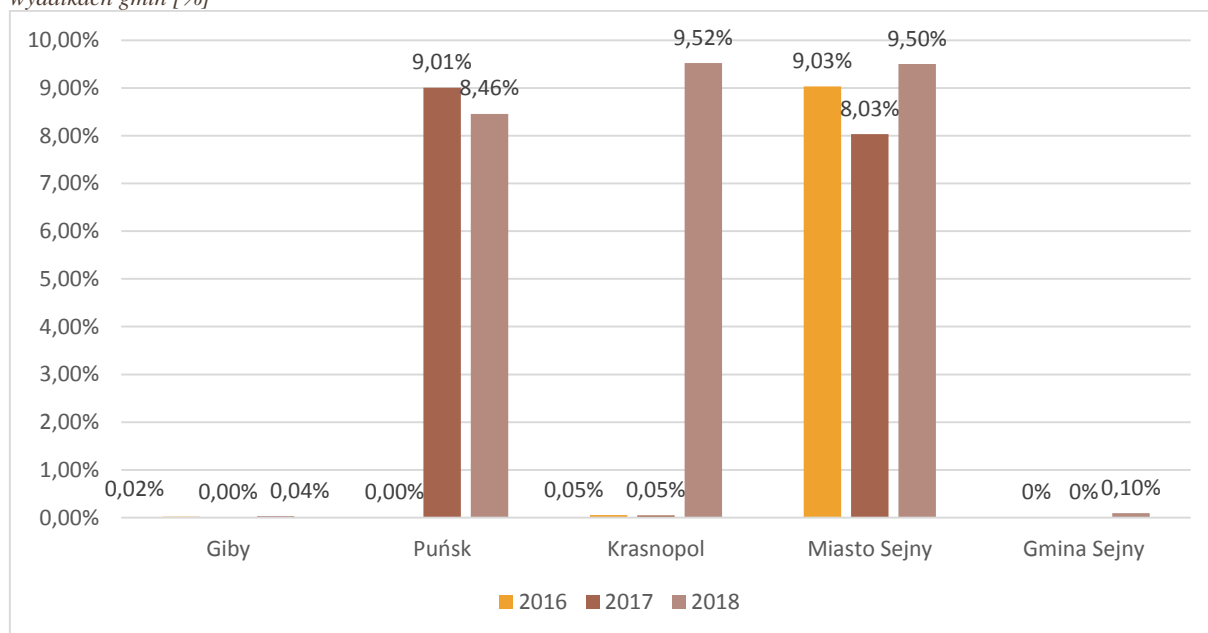
2.4 Budżety gminne

Na potrzeby ekspertyzy przeanalizowano uchwały budżetowe poszczególnych gmin. Skupiono się na kwotach służących realizacji usług publicznych realizowanych przez podmioty zewnętrzne aby sprawdzić skalę redystrybucji środków publicznych. Na następnym wykresie zaprezentowano udział środków budżetów poszczególnych gmin wyasygnowanych dla podmiotów nie będących częścią sektora finansów publicznych – są to najczęściej organizacje

społeczne realizujące zadania gminy (np. niepubliczne przedszkola, organizacje realizujące zadania z zakresu rewitalizacji, niwelujące problemy społeczne itp.)

Wykres 3 Udział środków asygnowanych dla podmiotów nie będących częścią sektora finansów publicznych w ogólnych wydatkach gmin [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie uchwał budżetowych - Biuletyn Informacji Publicznej

Wydaje się, że zabezpieczenie w niektórych przypadkach blisko 10% wydatków dla podmiotów zewnętrznych na realizację zadań własnych gmin to wysoki odsetek, który może wskazywać na aktywne wspieranie niektórych samorządów organizacji społecznych poprzez redystrybucję środków publicznych.

W następnej tabeli zaprezentowano kwoty przeznaczone w poszczególnych latach na podmioty spoza sektora finansów publicznych.

Tabela 8 Kwoty przeznaczone na podmioty spoza sektora finansów publicznych [zł]

Kwoty dotacji dla jednostek nienależących do sektora finansów publicznych	Giby			Puńsk		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	2 000,00	0,00	4 000,00	0,00	2 162 000,00	2 182 000,00
	Krasnopol			Miasto Sejny		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
	5 000,00	7 000,00	1 942 808,00	1 452 880,00	1 812 700,00	2 107 600,00
	Gmina Sejny					
	2015	2016	2017			
	0,00	0,00	15 000			

Źródło: opracowanie własne na podstawie uchwał budżetowych – Biuletyn Informacji Publicznej

Z przedstawionych kwot wynika wprost, iż poza miastem Sejny pozostałe gminy nieregularnie przeznaczają środki finansowe na podmioty spoza sektora finansów publicznych. Łączna kwota przeznaczona przez gminę Giby w ciągu trzech lat wyniosła 6 000 zł, co może świadczyć o marginalnym zainteresowaniu władz sektorem ekonomii społecznej czy też generalnie wspieraniem organizacji społecznych i pozarządowych.

2.5 Programy współpracy z organizacjami pozarządowymi

Program współpracy to dokument programowy, określający zasady polityki realizowanej przez organ administracji publicznej wobec sektora pozarządowego. Od 9 listopada 2015 (Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz ustawy o fundacjach) przyjęcie takiego dokumentu jest obowiązkiem każdej jednostki samorządu terytorialnego. W ramach prowadzonych prac poddano analizie 5 programów współpracy gmin z organizacjami pozarządowymi na 2018 rok. We wszystkich wymieniane są zarówno finansowe jak i nie finansowe formy współpracy oraz ramowe zasady, według których współpraca ta winna przebiegać. Ponadto widać także wspólnotę celów, która ma przyświecać współpracy pomiędzy JST a organizacjami pozarządowymi – do głównych dziedzin współpracy należy zaliczyć współpracę w zakresie:

- ochrony zdrowia,
- pomocy społecznej,
- nauki, szkolnictwa wyższego,
- upowszechniania turystyki,
- kultury,
- sportu i rekreacji.

Warto zwrócić uwagę na programy współpracy gminy Krasnopol oraz Giby z organizacjami pozarządowymi, gdzie autorzy uchwał odnoszą się wprost do ekonomii społecznej i traktują ją jako priorytetowe zadanie publiczne. Zastrzeżenie budzi identyczne brzmienie niektórych paragrafów programu w obu gminach, ponieważ może wskazywać na instrumentalne traktowanie tego dokumentu i chęć uczynienia zadość tylko i wyłącznie wymaganiom formalnym.

„6. Do priorytetowych zadań gminy w 2018 r. we współpracy z podmiotami Programu należą:

- (...)
- w zakresie ekonomii społecznej - wspieranie inicjatyw promujących zatrudnienie i aktywizację zawodową osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- (...)

2.6 Ekonomia społeczna w dokumentach strategicznych

W poniższej tabeli przedstawiono wykaz dokumentów strategicznych powiatu i gmin powiatu sejneńskiego, w których użyto frazy „ekonomia społeczna”. Z tego prostego zestawienia wynika, iż zainteresowanie władz lokalnych i powiatowych wspieraniem czy korzystaniem z narzędzi ekonomii społecznej jest nikłe. Brak umieszczenia zagadnień z zakresu ekonomii społecznej w szczególności w takich dokumentach strategicznych jak strategie rozwiązywania problemów społecznych czy przeciwdziałania przemocy może świadczyć o braku zainteresowania, braku możliwości bądź braku wiedzy na temat możliwości wykorzystania narzędzi ekonomii społecznej do kreowania polityki społecznej. Ponadto często zdarza się, iż autorzy wskazują na działania związane ekonomią społeczną, jednak nie używają tego terminu (jak w przypadku Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Sejny na lata 2017-2027).

Tabela 9 Analizowane dokumenty strategiczne

lp.	Nazwa dokumentu	liczba wyrażen "ekonomia społeczna"
1	Gminny Program Rewitalizacji Miasta Sejny na lata 2017-2025	0
2	Zintegrowany Program Rozwoju Powiatu Sejneńskiego na lata 2016-2020	0
3	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w powiecie sejneńskim na lata 2014 - 2020	3
4	Strategia Rozwoju Gminy Sejny na lata 2016-2020	0
5	Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Giby na lata 2014 - 2020	0
6	Wspólna strategia rozwoju i promocji przedsiębiorczości dla Gminy Puńsk oraz Rejonu Łazdijai i Samorządu Kalvarija na lata 2010 – 2017	0
7	Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Krasnopol na lata 2016-2020	0
8	Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Sejneńskim na lata 2016-2020	0
9	Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie W Gminie Giby Na Lata 2017 - 2022	0
10	Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia „Suwalsko – Sejneńska” Lokalna Grupa Działania	9
11	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sejny na lata 2017 – 2025	0
12	Miejski Program Profilaktyki i rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii w Sejnach na rok 2018	0
13	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Krasnopol na lata 2016-2020	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów dostępnych w Biuletynie Informacji Publicznej

1. Sejneński **Gminny Program Rewitalizacji Miasta Sejny na lata 2017-2025** zawiera 5 projektów społecznych ściśle powiązanych z ekonomią społeczną. Szersze omówienie dokumentu zamieszczono w rozdziale „2.7 Rewitalizacja”.

2. W **Zintegrowanym Programie Rozwoju Powiatu Sejneńskiego na lata 2016-2020** wśród celów strategicznych pojawia się zapis: „Cel strategiczny 2. Wzrost spójności społecznej dla wszechstronnego rozwoju mieszkańców Powiatu Sejneńskiego”. Obszary priorytetowe w obrębie tego celu to między innymi „Eliminacja nierówności i zjawisk wykluczenia społecznego” oraz „Przeciwdziałanie bezrobociu i aktywizacja rynku pracy”. Realizacja wskazanego celu ma odbyć się w oparciu o odpowiednie podprogramy, niemniej jednak zapisy podprogramów są stosunkowo ogólne. Podprogram aktywizacji rynku pracy wydaje się najbardziej korespondować z tematyką ekonomii społecznej – w jego zakresie planuje się utworzenie Powiatowego Centrum Aktywności Lokalnej w Sejnach we współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, gminami powiatu oraz partnerem zagranicznym.
3. Autorzy **Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w powiecie sejneńskim na lata 2014 – 2020** w analizie SWOT do szans zaliczają „rozwój ekonomii społecznej”, co zyskuje także swoje odzwierciedlenie w celach szczegółowych w obrębie celu strategicznego 3 (Ograniczanie zjawiska bezrobocia poprzez odpowiednią politykę rynku pracy). Najważniejsze zapisy to:
- Finansowanie staży, prac interwencyjnych, publicznych oraz innych form wsparcia m.in: Centrum Integracji Społecznej oraz Klub Integracji Społecznej zgodnie z nomenklaturą ekonomii społecznej,
 - Wspieranie samozatrudnienia, w tym tworzenie przedsiębiorstw społecznych,
 - Wsparcie i promocja zatrudnienia osób znajdujących się w gorszym położeniu i zagrożonych wykluczeniem społecznym np. niepełnosprawnych, kobiety po urodzeniu dziecka czy młodzież,
 - Prowadzenie działań w zakresie integracji społecznej osób bezrobotnych,
 - Inicjowanie i promowanie działań sprzyjających rozwojowi sektora ekonomii społecznej.
4. **Strategia Rozwoju Gminy Sejny na lata 2016-2020** nie zawiera frazy „ekonomia społeczna” jednak autorzy dokumentu, odnoszą się do kwestii społecznych w ramach formułowania celów strategicznych. „Cel strategiczny II – Otwarty, kreatywny i konkurencyjny kapitał ludzki. Cel operacyjny II.1 Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu” oraz „Cel operacyjny II.5 Rozwój i poszerzenie funkcji obiektów dydaktycznych, kulturalnych, oraz sportowo-rekreacyjnych, stworzenie profesjonalnej oferty”. Pośród kierunków działania najistotniejsze w kontekście wspierania ekonomii społecznej to:

- współpraca przy wdrażaniu programów przeciwdziałania bezrobociu,
 - wprowadzenie działań mających na celu ograniczenie patologii społecznych poprzez profilaktykę, np. grupy wsparcia, profesjonalne doradztwo prawne, zawodowe, pomoc psychologiczną, poradnictwo, mediacje i inne,
 - wspieranie działań związanych z aktywizacją zawodową osób w wieku 25 –34 lata oraz działań mających na celu zwiększenie adaptacji do nowych zawodów i mobilności mieszkańców,
 - podnoszenie kwalifikacji mieszkańców w szczególności w zakresie obsługi ruchu turystycznego, handlu i rzemiosła oraz zawodów nierolniczych, kształtowanie postaw rynkowych i innowacyjnych.
 - zwiększenie aktywności organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć edukacyjnych, kulturalnych i sportowych.
- Zauważa się, że danym celom operacyjnym przypisano tylko i wyłącznie mierniki postępu a nie wskazano konkretnych działań, które powinny realizować określone cele.

5. **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Giby na lata 2014 – 2020.**

Analizowany dokument nie zawiera jasnych powiązań z ekonomią społeczną. Na poziomie formułowania celów znalazła się wzmianka dotycząca skutecznego rozwiązywania problemów mieszkańców (głównie bezrobocia) jednak nie zyskała ona odzwierciedlenia w „Planie działania”, który koncentruje się na kwestiach infrastrukturalnych – przydomowych oczyszczalniach ścieków, kolektorach słonecznych, drogach itp.

6. **Wspólna strategia rozwoju i promocji przedsiębiorczości dla Gminy Puńsk oraz Rejonu Łazdijai i Samorządu Kalvarija na lata 2010 – 2017.** W badanej strategii bezpośrednio nie sformułowano celów związanych z ekonomią społeczną. Zdecydowana większość formułowanych celów strategicznych oraz przypisanych działań ma wymiar inwestycyjny i gospodarczy a wtórnie społeczny.

7. **Zintegrowany Program Rozwoju Lokalnego Gminy Krasnopol na lata 2016-2020.**

W programie jako drugi cel strategiczny przyjęto „rozbudowę instrumentów polityki i infrastruktury społecznej Gminy dla poprawy jakości życia, integracji oraz wszechstronnego rozwoju osobistego i zawodowego mieszkańców”. Natomiast w części projektowej (poświęconej konkretnym działaniom) nie odniesiono się bezpośrednio do kwestii społecznych a wskazane działania koncentrują się na kwestiach infrastrukturalnych.

8. **Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Sejneńskim na lata 2016-2020.** W analizowanym dokumencie nie odnaleziono żadnych powiązań z ekonomią społeczną – w jednym

miejsu autorzy wskazują tylko, iż zadanie przeciwdziałania problemowi przemocy zostało przypisane między innymi organizacjom pozarządowym.

9. **Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Giby Na Lata 2017 – 2022.** W ramach programu nie sformułowano jasno określonych działań lub celów związanych z ekonomią społeczną. Autorzy Programu wskazali jedynie, iż realizatorami Programu będą między innymi organizacje pozarządowe.
10. **Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia „Suwalsko – Sejneńska” Lokalna Grupa Działania** to dokument, w którym spośród wszystkich badanych dokumentów poświęcono najwięcej miejsca ekonomii społecznej. Autorzy dokumentu zwracają uwagę, iż na terenie LGD istnieje niewykorzystany potencjał w zakresie ekonomii społecznej i powołując się na badania wskazują potrzebę utworzenia dwóch dodatkowych CIS-ów (poza istniejącymi w Lipniaku i Krasnopolu). Należy jednak nadmienić, że wg danych z monitoringu WPRES zarówno Centrum Integracji Społecznej w Lipniaku i Krasnopolu zawiesił swoją działalność w 2015 roku. W ramach zdiagnozowanych problemów w dokumencie wskazuje się na **niski poziom świadomości w obszarze ekonomii społecznej oraz brak realnego wpływu działań w obszarze ekonomii społecznej na sytuacje społeczno – gospodarczą** na terenie objętym LSR. Przeciwdziałanie takiemu stanowi rzeczy powierzono OWES-owi w Suwałkach.
11. **Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sejny na lata 2017 – 2025.** W części planistycznej dokument został podzielony na zasadnicze 4 obszary:
 1. *Edukacja, sport i kultura;*
 2. *Rynek pracy – aktywizacja zawodowa społeczności wiejskiej;*
 3. *Opieka społeczna, medyczna i profilaktyka (ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych);*
 4. *Turystyka i komunikacja.*

Najistotniejszym obszarem dla działań z zakresu ekonomii społecznej wydaje się ten, poświęcony rynkowi pracy. Autorzy dokumentu wskazali w tym obszarze między innymi takie zadania jak:

- Organizacja kursów przekwalifikowujących;
- Promocja wyrobów własnych, produkcji ekologicznej i rękodzieła.

Wydaje się, że wskazany obszar tematyczny może stanowić atrakcyjne pole do budowania podmiotów ekonomii społecznej.

12. Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii w Sejnach na rok 2018.

Autorzy dokumentu nie odnoszą się bezpośrednio do działań związanych z ekonomią społeczną. W obrębie sposobów realizacji zadań wyznaczonych w strategii, znalazły się dwa, przy których jako wykonawców zaproponowano organizacje pozarządowe:

„3. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych a także działań na rzecz dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych”.

„4. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych”.

13. W Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Krasnopol na lata 2016-2020 także odniesiono się do ekonomii społecznej – podobnie jak w przypadku strategii powiatowej – ekonomia społeczna została uznana za szansę w trakcie analizy SWOT. Ponadto została uznana za zasób, z którego gmina powinna korzystać.

Najszerze omówienie ekonomii społecznej zamieszczone zostało w dokumentach ponadlokalnych, co może wskazywać na brak zainteresowania tymi narzędziami niższych szczebli JST. W niektórych przeanalizowanych dokumentach dostrzega się nawiązanie do tematyki ekonomii społecznej niemniej jednak bardzo rzadko autorzy dokumentów odwołują się wprost do narzędzi i mechanizmów oferowanych przez ten sektor.

2.7 Rewitalizacja

Nowa definicja rewitalizacji – uwzględniona w ustawie z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji wskazuje wprost, iż podstawą rewitalizacji powinny być działania społeczne a wtórnie infrastrukturalne. Spośród badanych gmin tylko Sejny dysponują Gminnym Programem Rewitalizacji. Istotną częścią tego dokumentu planistycznego jest rozdział poświęcony projektom rewitalizacyjnym, gdzie znalazło się około 5 projektów ściśle związanych z działaniami społecznymi. Jeden z projektów zakłada wprost utworzenie Centrum Integracji Społecznej, inne natomiast integrację osób wykluczonych społecznie za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej oraz lokalnych organizacji pozarządowych.

**„Koordynacja i monitorowanie rozwoju ekonomii społecznej w regionie”
Projekt pozakonkursowy współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego**

Tabela 10 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w GPR miasta Sejny

lp.	Nazwa projektu rewitalizacyjnego	Szacowana wartość projektu
1	Utworzenie CIS – zintegrowana pomoc dla bezrobotnych z terenu miasta Sejny	300 000 zł
Krótką charakterystyka	W związku wysokim poziomem bezrobocia strukturalnego na obszarze rewitalizacji, autorzy programu zaproponowali powołanie CIS-u aby umożliwić przekwalifikowanie czy podniesienie kompetencji zawodowych mieszkańców	
Podmioty realizujące projekt	Miasto Sejny, Powiatowy Urząd Pracy w Sejnach, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sejnach.	
2	Organizacja spotkań i szkoleń dla osób uzależnionych z terenu miasta Sejny	200 000 zł
Krótką charakterystyka	Ludność obszaru rewitalizacji częściowo uległa procesom marginalizacji. Aby je minimalizować konieczne staje się m.in.: organizowanie spotkań i szkoleń terapeutycznych dla osób, które wymagają podjęcia wobec nich czynności zaradczych.	
Podmioty realizujące projekt	Główny realizator projektu: Miasto Sejny we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej i Miejską Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Sejnach.	
3	Integracja i aktywne działania szansą na zmianę	300 000 zł
Krótką charakterystyka	Przedmiotem projektu jest aktywna integracja społeczno-zawodowa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób bezrobotnych sprofilowanych jako najbardziej oddalone od rynku pracy. Osoby zaliczone do grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym wymagają kompleksowego wsparcia i stworzenia niezbędnych warunków do integracji ze społeczeństwem. Poprzez aktywne działania – zastosowanie instrumentów aktywnej integracji o charakterze społecznym, zawodowym i edukacyjnym grupa docelowa zostanie wyposażona w umiejętności, kwalifikacje, kompetencje społeczno-zawodowe podnoszące ich wartość na rynku pracy.	
Podmioty realizujące projekt	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Miasto Sejny, Organizacje pozarządowe	
4	Pokolorujmy Sejny	25 000 zł
Krótką charakterystyka	W ramach projektu planuje się przeprowadzenie serii działań artystycznych i profilaktycznych w formie pracy podwórkowej w przestrzeni Miasta Sejny skierowanych do dzieci i młodzieży należących do rodzin borykających się z problemami opiekuńczo wychowawczymi, nałogami i wykluczeniem społecznym, a w szczególności osób małoletnich spędzających czas na terenie miasta i nie uczestniczących w żadnych zajęciach pozalekcyjnych.	
Podmioty realizujące projekt	Stowarzyszenie ORIGO http://www.origo.sejny.pl Stowarzyszenie Juchowska Aktywna Młodzież Alternatywna-partner projektu z gminy Ełk, woj. warmińsko- mazurskie http://jama.osp.org.pl/ Forum Animatorów Społecznych Warmii i Mazur- partner projektu z gminy Ełk, woj. warmińsko- mazurskie http://www.forumanimatorow.org/	
5	Co dzień naprzód	50 000 zł
Krótką charakterystyka	W ramach projektu uczestnicy- rodziny o trudnej sytuacji materialnej, zagrożone wykluczeniem z powodu alkoholizmu, oraz	

lp.	Nazwa projektu rewitalizacyjnego	Szacowana wartość projektu
	problemach opiekuńczo wychowawczych otrzymają wsparcie w postaci: • Diagnozy potrzeb i indywidualny plan działania; • Indywidualne wsparcie psychologiczne i prawne; • Warsztaty aktywizacji zawodowej; • Szkolenie zawodowe; • Warsztaty umiejętności i kompetencji społecznych.	
Podmioty realizujące projekt	Sejneńskie Towarzystwo Oświatowo –Społeczne, we współpracy z: Powiatowym Urzędem Pracy MOPS w Sejnach Miejską Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Sejnach	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Sejny na lata 2017-2027

2.8 Podmioty ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim

Wśród podmiotów ekonomii społecznej wyróżnia się między innymi podmioty reintegracyjne – zalicza się do nich Centra Integracji Społecznej (CIS), Kluby Integracji Społecznej (KIS), Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) oraz Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ). W następnej tabeli przedstawiono dynamikę liczby podmiotów ekonomii społecznej uwzględniając podmioty reintegracyjne oraz spółdzielnie socjalne. Dane zostały pozyskane z dwóch źródeł – Monitoringu Wieloletniego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych.

Tabela 11 Liczba podmiotów ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim

	2013	2014	2015	2016
CIS	1	1	0	0
KIS	0	0	0	0
WTZ	1	1	1	1
ZAZ	0	0	0	0
Spółdzielnia Socjalna	1 (nieaktywna)	1 (nieaktywna)	1 (nieaktywna)	1 (nieaktywna)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitoringu Wieloletniego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych.

Przedstawione wartości wskazują wprost, że liczba podmiotów ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim jest niska, a realnie działającym podmiotem jest w zasadzie tylko podmiot reintegracyjny – Warsztaty Terapii Zajęciowej w Sejnach (w głównej mierze finansowany przez PFRON). Co interesujące, w zestawieniu z liczbą osób bezrobotnych (stosunkowo wysoką) oraz liczbą organizacji pozarządowych (także stosunkowo wysoką) na terenie powiatu nie jest aktualnie prowadzony KIS ani CIS. Możliwe, że na terenie powiatu brak jest na tyle sprofesjonalizowanej organizacji pozarządowej, która byłaby w stanie w sposób trwały prowadzić CIS lub KIS. W szczególności chodzi o organizacje, które posiadają zdywersyfikowane źródła finansowania i prowadzą np. odpłatną działalność statutową. Innymi możliwymi barierami są trudności w tworzeniu partnerstw pomiędzy jednostkami JST a organizacjami pozarządowymi, a także trudności w finansowaniu tego typu przedsięwzięć.

Jedną z najbardziej profesjonalizowanych organizacji pozarządowych jest fundacja Pogranicze, która powstała w 1990 a jej integralną częścią jest Wydawnictwo Pogranicze. Poza tym uwzględniając analizę danych zastanych do najbardziej aktywnych organizacji należy zaliczyć Regionalne Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Sejnach, Stowarzyszenie Origo, Stowarzyszenie Szymon Konarski w Sejnach, Stowarzyszenie na rzecz rozwoju cywilizacyjnego „Ściana Wschodnia” w Sejnach, Stowarzyszenie „Familia” w Sejnach. Według wykazu organizacji opublikowanego przez Powiat Sejneński (<http://www.powiat.sejny.pl>) na terenie powiatu sejneńskiego działa łącznie około 54 organizacji.

3. Spotkanie warsztatowe

W ramach badania zrealizowano 1 spotkanie przeprowadzone metodą warsztatową, do udziału w którym zaproszono przedstawicieli takich instytucji jak OPS, PCPR czy PUP, przedstawicieli podmiotów i przedsiębiorstw ekonomii społecznej a także przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz otoczenia ekonomii społecznej. Kursywą wyróżniono wypowiedzi respondentów.

Blok tematyczny 1 - aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza powiatu sejneńskiego

Uczestnicy warsztatów zwrócili uwagę, iż nie wszystkie przedstawione dane – w szczególności z zakresu zjawisk demograficznych i migracyjnych odzwierciedlają rzeczywistość. Według badanych wskazane liczby mogą być zaniżone, a realna skala negatywnych zjawisk migracyjnych jest większa. Jeden z respondentów ujął to w ten sposób: *Wiem, że odpływ w szczególności młodych ludzi jest większy np. z moich dzieci nikt nie został w Sejnach, a wszyscy są u mnie zameldowani.*

W zakresie rynku pracy wypowiedzi przedstawicieli Powiatowego Urzędu Pracy w Sejnach wskazywały na poprawę sytuacji na lokalnym rynku, co potwierdzają zgromadzone dane. Należy jednak nadmienić, że w opinii przedstawicieli Powiatowego Urzędu Pracy na lokalnym rynku pracy nie ma rzeczywistego bezrobocia i niemal każdy byłby w stanie znaleźć jakieś zatrudnienie. Stosunkowo wysoki odsetek osób bezrobotnych wynika głównie z chęci posiadania przez zarejestrowanych ubezpieczenia zdrowotnego (*Ci wszyscy co są u nas zarejestrowani to nie szukamy się..są głównie po ubezpieczenie*). Wyzwaniem dla ekonomii społecznej może być ta grupa osób, która pozostaje bierna zawodowo i wśród której występuje *zwyczajny brak chęci do pracy* [określenie respondentów – przyp. red].

Sytuację gospodarczą powiatu w szczególności determinuje mało stabilny i płytki rynek, który podlega częstym zmianom i trudno tu o stabilność przedsiębiorstw i tym samym stabilne

zatrudnienie. Ogólnie rzecz ujmując respondenci zwracali uwagę na ograniczony popyt wewnętrzny i niski potencjał gospodarczy powiatu.

Badani nie byli zgodni co do tworzonych prognoz związanych z sytuacją społeczno - gospodarczą. Niektórzy twierdzili, że zła sytuacja społeczna i gospodarcza będzie się pogłębiać, w szczególności ze względu na odpływ osób młodych. Natomiast jedna z przedstawicielek organizacji stwierdziła, że może za jej przykładem osoby młode będą wracać do Sejnu (sama wróciła po 10 latach do Sejnu choć przyznała, że było to trudne). *Ja na przykład wróciłam tu po 10 latach no i.. no i.. trudne to było, teraz już jest lepiej, przyzwyczajam się.*

Blok tematyczny nr 2 - kluczowe bariery społeczno-gospodarcze i instytucjonalne powiatu sejneńskiego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej.

W tym bloku tematycznym najbardziej aktywny udział wzięli przedstawiciele samorządu, instytucji otoczenia organizacji pozarządowych oraz lokalnych organizacji pozarządowych. W kwestiach instytucjonalnych wskazywano przede wszystkim na przerost administracyjny i zawyżone wymagania względem podmiotów ekonomii społecznej (oraz OWES-ów), co do sprawozdawczości. Jeden z respondentów ujął to w ten sposób: *kiedy mam zachęcić kogoś, te osoby z trudnościami do włączenia się w jakieś działanie ale najpierw muszę wypełnić „8 stron” to zastanawiam się co jest ważniejsze kwity czy człowiek, a potem to im też już się nie chce.* Istotną barierą w rozwoju ekonomii społecznej w powiecie jest także *skostnienie procedur oraz nieadekwatne kryteria*, które wyznaczają możliwości tworzenia podmiotów ekonomii społecznej i włączenie w te działania osób wykluczonych. Problemem nie jest przypisanie osobom odpowiedniego profilu w PUP (w PUP to nie jest problem bo Panie tam dadzą odpowiedni profil), ale inne kwestie – takie jak orzeczenie o niepełnosprawności lub dokumenty potwierdzające np. uzależnienia. W opinii badanych jest wiele osób, którym podmioty ekonomii społecznej mogłyby pomóc w reintegracji, jednak osoby te nie są w na tyle złej sytuacji, aby kwalifikowały do tego typu działań. Innymi słowy przepisy w znaczny sposób zawężają grupy docelowe, potencjalnych beneficjentów działań, co owocuje brakiem możliwości wsparcia osób faktycznie potrzebujących.

Nieprzychylne opinie **w zakresie barier instytucjonalnych** dotyczyły także instytucji otoczenia ekonomii społecznej. Opinie te pochodziły głównie ze środowiska organizacji pozarządowych oraz osób działających na styku między instytucjami otoczenia, organizacjami oraz osobami wykluczonymi. Głównym zarzutem wobec instytucji otoczenia był brak upodmiotowienia osób potrzebujących a traktowanie ich jako wskaźnika, który trzeba wykazać przed instytucją. *W ROPS pracują urzędnicy, dla których liczą się tylko wskaźniki i to samo zrobili z OWES-em.*

W zakresie barier społecznych wskazywano, iż sama terminologia związana z ekonomią społeczną bywa odstręczająca dla osób postronnych i mimo intensywnej edukacji w tym zakresie – w szczególności młodego pokolenia nie wiele się zmienia (*w szkołach wszystkie dzieci wiedzą co to ekonomia społeczna*). Jeden z badanych stwierdził, iż *sama nazwa spółdzielnia socjalna źle się kojarzy*, co związane może być także z jednym z podmiotów, który funkcjonował na terenie powiatu sejneńskiego – spółdzielnią socjalną związaną z branżą budowlaną, która jak się okazało była tylko fasadowym podmiotem ekonomii społecznej. Pojawiały się także takie wypowiedzi: *ekonomia społeczna – jak to brzmi? Tu same pojęcia mogą przestraszyć*. Przedstawiciele lokalnych jednostek samorządu terytorialnego wskazywali także, iż samo wspieranie szeroko rozumianej ekonomii społecznej jest czasami traktowane jako swego rodzaju deklaracja polityczna, co czasem budzi zniechęcenie do tego typu podmiotów – zarówno mieszkańców jak i osoby sprawujące funkcje zarządzające.

W zakresie barier gospodarczych podkreślano *mało stabilny i płytki rynek* co oznacza, że w rezultacie trudno znaleźć odpowiednią niszę dla podmiotów ekonomii społecznej. Ponadto zapytano przedstawicieli organizacji czy coś stoi na przeszkodzie aby zakładali działalności gospodarcze lub prowadzili odpłatną działalność statutową. Otrzymane odpowiedzi były zróżnicowane niemniej jednak podkreślano z jednej strony brak potrzeb w tym zakresie, ponieważ praca w NGO zazwyczaj stanowi dodatek do pracy zawodowej lub też jest to kwestia świadomego wyboru: *nie zdecydowałam się prowadzić działalności ze względu na moich darczyńców i klientów, czasem to może być źle postrzegane, że mam działalność, bo wtedy będę zwykłą firmą* [czytaj będę miała mniej darczyńców – przy. red.]

Blok tematyczny nr 3 – ocena możliwości przełamywania zidentyfikowanych barier

Głównymi zaleceniami badanych w zakresie przełamywania wskazanych barier było patrzenie na rozwiązywanie problemów osób wykluczonych w sposób dwojaki – z jednej strony aktywizować i pobudzać osoby dotknięte wykluczeniem ale jednocześnie zaspokajać ich potrzeby.

Jedną z kluczowych rekomendacji było ograniczenie biurokracji i zmiana kryteriów dotyczących kwalifikacji osób do podmiotów ekonomii społecznej co pozwoli na kwalifikacje szerszych środowisk, ich aktywizację, a także nie dopuszczenie do tego aby osoby znalazły się w skrajnie złej sytuacji społeczno-ekonomicznej.

Należy także wskazać, że generalna postawa zarówno urzędników, przedstawicieli JST i przedstawicieli organizacji wskazuje na chęć współpracy, brak jednak liderów, którzy potrafiliby organizować i podtrzymywać tę współpracę. Świadczy o tym wypowiedź jednego z przedstawicieli JST: *ja jestem fanem ekonomii społecznej*. Ci liderzy, którzy już dokładają starań i pracują na rzecz podtrzymywania wzajemnych relacji, mają poczucie wypalenia

i trudno im kontynuować pracę na wielu frontach jednocześnie (*nie ma młodych, którzy by to pociągnęli*).

Badani wskazali na aktywną współpracę pomiędzy organizacjami a Powiatowym Urzędem Pracy oraz jednostkami JST. Trudniej przebiega współpraca na linii NGO i ośrodki pomocy społecznej, co w głównej mierze wynika z braku potrzeb po stronie ośrodków i specyfiki ich pracy (w szczególności ochrony danych osób wspieranych przez system pomocy społecznej).

Blok tematyczny nr 4 – kluczowe grupy społeczne oraz obszary rynku w których można upatrywać działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w ciągu najbliższych 5 lat?

Według opinii badanych jedynym realnym i właściwym kreatorem rynku dla usług świadczonych przez podmioty ekonomii społecznej jest lokalny samorząd. Z jednej strony potrzeby samorządu w zakresie usług sprzętających czy opiekuńczych są stosunkowo duże, z drugiej JST cechuje stabilność finansowa. Dlatego też to właśnie te podmioty (JST) powinny być zaangażowane w powstawanie i zlecanie prac podmiotom ekonomii społecznej. Przedstawiciel JST ujął to w ten sposób: *jedynym kreatorem rynku mogą być ja tzn. samorząd bo inaczej te podmioty nie dadzą sobie rady i nie da się wygenerować tutaj takich potrzeb*. Aktualnie zaangażowanie JST we współpracę i wspieranie organizacji pozarządowych jest oceniane pozytywnie i odbywa się w niektórych samorządach poprzez konkursy grantowe na realizację zadań z Ustawy o działalności pożytku publicznego. JST nie zawierają klauzul społecznych – jako argument uzasadniający tę decyzję podano brak pewności co do wygranej i realizacji zadania przez lokalne organizacje pozarządowe (*nie bawimy się w to, bo tam wszyscy mogą startować, a co jak np. wygra jakaś organizacja ze Słupska?*) Uelastycznienie przepisów dotyczących powoływania podmiotów ekonomii społecznej i zatrudniania w podmiotach ekonomii społecznej powinno znacznie ułatwić ich funkcjonowanie. Wsparciem powinny być objęte osoby, które pozostają poza rynkiem pracy oraz uzależnione (co z resztą najczęściej współwystępuje).

Bardzo ważnym elementem jest wypracowanie wsparcia dla aktualnych liderów i zachęcenie osób młodych do angażowania się w animacje sektora ekonomii społecznej, ponieważ aktualni liderzy odczuwają objawy wypalenia.

Koniec spotkania

Podsumowanie spotkania stanowiła „runda”, w której uczestnicy spotkania byli poproszeni o dodanie czegoś, o czym ewentualnie nie wspomniano lub coś, co jest istotne z punktu widzenia tworzonej ekspertyzy. Żaden z uczestników nie miał dodatkowych uwag lub zastrzeżeń.

4. Główne bariery i potencjały rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim

Na kolejnych grafikach przedstawiono podstawowe bariery i potencjały w rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim. Zgodnie z przyjętą metodologią badawczą zarówno bariery jak i potencjały zostały podzielone na trzy grupy: społeczne, gospodarcze i instytucjonalne.

Bariery społeczne

- Negatywne stereotypy dotyczące grup defaworyzowanych
- Stygmatyzacja osób wykluczonych
- Starzenie się społeczności powiatu
- Niska liczba osób młodych
- Negatywne skojarzenia związane z ekonomią społeczną
- Traktowanie ekonomii społecznej w kategoriach politycznych (osoby z JST zajmujące się ekonomią społeczną automatycznie identyfikowane są z określonymi środowiskami)

Bariery gospodarcze

- Ograniczona chłonność rynku i zapotrzebowanie na produkty i usługi
- Niski popyt wewnętrzny i potencjał gospodarczy
- Brak diagnozy potrzeb oraz zdefiniowanych nisz rynkowych, w których mogłyby rozwijać się podmioty ekonomii społecznej
- Zły stan infrastruktury drogowej rzutujący na zasięg prowadzonej działalności i niską mobilność mieszkańców
- Niewykorzystany potencjał turystyczny i kulturowy

Bariery instytucjonalne

- Trudności w budowaniu partnerstw pomiędzy niektórymi instytucjami a NGO
- Mało elastyczne przepisy i znaczny stopień zbiurokratyzowania procedur
- Nieadekwatne kryteria dopuszczania do programów osób potrzebujących
- Brak wspólnie wypracowanych wzorców kulturowych dotyczących współpracy instytucji, samorządu oraz organizacji pozarządowych

Potencjał społeczny

- Znaczne zaangażowanie liderów w animację sektora ekonomii społecznej
- Otwartość osób ze środowiska organizacji i instytucji na współpracę
- Duża aktywność społeczna badanej grupy na wielu płaszczyznach

Potencjał gospodarczy

- Aktywne wsparcie organizacji pozarządowych przez jednostki samorządu terytorialnego
- Gotowość jednostek samorządowych do kreowania rynku i popytu na usługi podmiotów ekonomii społecznej
- Istnienie nisz usługowych dla podmiotów ekonomii społecznej

Potencjał instytucjonalny

- Realna współpraca pomiędzy organizacjami pozarządowymi a jednostkami samorządu terytorialnego i jego jednostkami organizacyjnymi
- Angażowanie się i budowanie partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej pomiędzy lokalnymi NGO a instytucjami samorządowymi
- Stosunkowo niewielka odległość od OWES-u

5. Wnioski i rekomendacje

Sytuacja dla rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim jest trudna. Składa się na nią wiele czynników, które zostały wymienione pośród barier rozwoju ekonomii społecznej. Niektóre z barier mają charakter obiektywny i trudno będzie je przełamać np.:

- Mało elastyczne przepisy i znaczny stopień zbiurokratyzowania procedur.
- Nieadekwatne kryteria dopuszczania do programów osób potrzebujących.

Wskazane bariery wynikają z przepisów prawa, a ich zmiana nie jest możliwa na poziomie lokalnym. Inne z barier wynikają z lokalnej specyfiki – w szczególności sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu sejneńskiego – starzejąca się społeczność powiatu, niski popyt wewnętrzny, płytki i zmienny rynek, zły stan infrastruktury drogowej, negatywne stereotypy dotyczące osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem, to tylko niektóre elementy, determinujące możliwości rozwojowe ekonomii społecznej.

W związku ze zdiagnozowanymi problemami proponuje się:

- **Pakietowanie usług na budowanie partnerstw, doradztwo, animacje sektorową, ekonomizację, marketing**

Postuluje się, aby instytucje otoczenia organizacji pozarządowych dysponowały „konfigurowalnymi” pakietami, z których organizacje mogą korzystać bezpłatnie, a zakres poszczególnych pakietów mógł być dostosowany do właściwego etapu rozwoju poszczególnych organizacji. Instytucja otoczenia po wnikliwej diagnozie potrzeb organizacji wskazywałaby możliwości rozwojowe danej organizacji i „szyła ofertę na miarę” potrzeb i możliwości danej organizacji.

- **Ekonomizacja podmiotów „krok po kroku”**

Przez ekonomizację krok po kroku rozumie się stopniowy proces dochodzenia do ekonomizacji danej organizacji. Niektórzy z respondentów wskazywali, iż nie zdecydowali się na prowadzenie działalności gospodarczej ze względu na mały zasięg oddziaływania i skromne zasoby (kadrowe, lokalowe, itp.), dlatego też koniecznym wydaje się udzielenie wsparcia dostosowanego do etapu rozwoju organizacji. Być może wspomnianej organizacji nie od razu potrzebna jest dotacja na utworzenie miejsca pracy, ale doradztwo biznesowe związane z diagnozą rynku i szkicem biznesplanu.

- **Systemowe wsparcie dla aktualnych i przygotowanie przyszłych liderów/animatorów ekonomii społecznej**

W wielu wątkach spotkania warsztatowego pojawiały się kwestie związane z koniecznością wsparcia i odciążenia aktualnych animatorów ekonomii społecznej a także brak młodego pokolenia, które mogłoby prowadzić tego typu działania. Zwraca się uwagę na znaczne zaangażowanie animatorów, ale także objawy ich wypalenia w pełnionych obowiązkach. Proponuje się stworzenie programu, który z jednej strony byłby skutecznym wsparciem dla pracujących liderów, a z drugiej strony zachęciłby młode pokolenie do włączania się w animację sektora. Integralnymi elementami takiego programu mogą być prowadzone cyklicznie spotkania motywacyjne i integracyjne, a także cykl wizyt studyjnych.

– **Ścisła współpraca poświęcona ekonomii społecznej w ramach istniejących partnerstw i platform takich jak suwalsko-sejneńska Lokalna Grupa Działania.**

W związku z wskazanymi barierami instytucjonalnymi postuluje się utworzenie swego forum organizacji pozarządowych w ramach funkcjonujących platform współpracy o zasięgu co najmniej powiatowym. Dzięki takiemu działaniu organizacje miałyby okazję do zacieśnienia współpracy z poszczególnymi samorządami powiatu.

– **Wspieranie powstawania spółdzielni socjalnych osób prawnych**

Zgodnie z opiniami respondentów, w powiecie sejneńskim potencjalnym kreatorem rynku i popytu na usługi świadczone przez podmioty ekonomii społecznej może i powinien być samorząd. Dlatego też można uznać, iż samorząd może stanowić stabilnego partnera dla organizacji pozarządowych w tworzeniu przedsiębiorstw społecznych. Alternatywnie wspieranie partnerstw organizacji pozarządowych w celu tworzenia przedsiębiorstwa społecznego również może przynieść pozytywne skutki.

– **Spółdzielnia socjalna**

Uwzględniając ograniczony rynek i popyt na usługi w powiecie sejneńskim, postuluje się utworzenie spółdzielni socjalnej, której założycielami będą jednostki samorządu terytorialnego – Puńsk, Giby, Krasnopol, Sejny. Powstały podmiot mógłby świadczyć usługi komunalne, które byłyby zlecane przez samorządy. W ten sposób stworzono i rozszerzono by popyt na usługi, a także zapewniono stabilność finansową powołanemu podmiotowi.

6. Zakończenie

Wspieranie rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim stanowi niewątpliwie wyzwanie w kontekście zidentyfikowanych barier. Jedną z głównych przeszkód w rozwoju tego sektora jest wielkość powiatu oraz jej pochodne – negatywne zjawiska demograficzne i migracyjne. Podkreśla się, że powiat sejneński uwzględniając liczbę ludności jest najmniejszym powiatem w Polsce. W konsekwencji niskiej liczby ludności oraz starzenia się społeczności lokalnej powiat sejneński przechodzi trudności natury gospodarczej i ekonomicznej – występuje tu stosunkowo wysoki poziom bezrobocia, a w związku z niewielką liczbą mieszkańców popyt na usługi oraz potrzeby mieszkańców są ograniczone. Dlatego też powoływanie podmiotów ekonomii społecznej w szczególności przez osoby fizyczne jest obciążone wysokim ryzykiem – nie ma pewności, że rodzaj i liczba realizowanych usług będzie wystarczająca, aby pokryć koszty działalności takiego podmiotu. W związku z powyższym oraz zgodnie z opiniami respondentów zasugerowano, aby ewentualny podmiot ekonomii społecznej powstał z inicjatywy samorządów poszczególnych gmin powiatu sejneńskiego. W ten sposób gminy mogłyby stworzyć rynek na usługi świadczone przez podmioty ekonomii społecznej np. na usługi sprzątające, opiekuńcze czy gastronomiczne.

Istotnym czynnikiem ograniczającym możliwości rozwojowe sektora ekonomii społecznej, podkreślanym przez respondentów jest wysoki poziom zbiurokratyzowania wszelkich inicjatyw związanych z ekonomią społeczną. Jest on zniechęcający zarówno dla animatorów sektora jak i potencjalnych beneficjentów ekonomii społecznej. Przewycięzenia tej bariery można upatrywać w zmianach legislacyjnych na szczeblu ustawodawczym.

W świetle przedstawionych danych istotne wydaje się również zagospodarowanie potencjału społecznego – w szczególności osób zaangażowanych w animację sektora ekonomii społecznej. Aktualnie osoby pracujące na rzecz rozwoju sektora zarówno wywodzące się z organizacji pozarządowych, instytucji otoczenia ekonomii społecznej jak i struktur samorządowych, wykazują objawy wypalenia. Zapewnienie im wsparcia wraz z rekrutacją młodego pokolenia do pełnienia roli liderów i animatorów powinno przynieść pozytywne zmiany i w sposób wymierny wpłynąć na rozwój sektora ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim.

Spis tabel

Tabela 1 Przeanalizowane źródła danych	6
Tabela 2 Liczba mieszkańców powiatu sejneńskiego w latach 2012-2016	9
Tabela 3 Stopa bezrobocia w latach 2014-2017	10
Tabela 4 Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w powiecie sejneńskim, w latach 2014-2017	11
Tabela 5 Zestawienie zawodów deficytowych i nadwyżkowych w 2017 roku	12
Tabela 6 Powody przyznania świadczeń socjalnych (liczba rodzin objętych wsparciem)	13
Tabela 7 Dynamika liczby pracowników socjalnych w gminach powiatu sejneńskiego	14
Tabela 8 Kwoty przeznaczone na podmioty spoza sektora finansów publicznych [zł]	16
Tabela 9 Analizowane dokumenty strategiczne	18
Tabela 10 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w GPR miasta Sejny	23
Tabela 11 Liczba podmiotów ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim	24

Spis wykresów

Wykres 1 Piramida wieku, powiat sejneński 2016	10
Wykres 2 Liczba osób, które skorzystały z pomocy i wsparcia OPS i PCPR w latach 2014-2016	14
Wykres 3 Udział środków asygnowanych dla podmiotów nie będących częścią sektora finansów publicznych w ogólnych wydatkach gmin [%]	16

Załącznik 1 – narzędzie badawcze

Scenariusza spotkania warsztatowego

Przed spotkaniem warsztatowym zaproszeni uczestnicy otrzymają drogą elektroniczną podstawowe informacje i wnioski płynące z analizy źródeł zastanych.

WPROWADZENIE

Przedstawienie się moderatora - wyjaśnienie jego roli;

Przedstawienie celu spotkania i badania: wyjaśnienie idei badania i roli wywiadu grupowego, dlaczego tutaj się spotkaliśmy i co będziemy robić?

Celem badania jest identyfikacja barier pod kątem społecznym, gospodarczym, instytucjonalnym w rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim oraz ocena możliwości rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim

Ustalenie zasad dyskusji – wyjaśnienie reguł dyskusji, w tym przekazanie informacji o nagrywaniu i kwestiach poufności i wykorzystania danych; uczestnicy grupy reprezentują tylko siebie w swoich wypowiedziach - wypowiadają się z pozycji „ja”, a nie „my” czy w trybie bezosobowym.

„ROZGRZEWKĄ” (30 minut):

Pytania wprowadzające – runda na przedstawienie się, czym respondent zajmuje się na co dzień.

Gra integracyjna – „moje pierwsze 5 minut dzisiejszego dnia” – uczestnicy dobierani są w losowe pary. Zadaniem każdego uczestnika jest przeprowadzenie krótkiego wywiadu z osobą w parze na temat pierwszych pięciu minut dnia po otwarciu oczu – jakie były myśli i oczekiwania wobec dzisiejszego dnia, jakie czynności wykonała dana osoba itp. Każda z osób podczas podsumowania ćwiczenia ma przedstawić czego dowiedziała się o osobie siedzącej w parze. Ćwiczenie ma na celu zapoznać osoby z pozostałymi uczestnikami warsztatu a także rozluźnić atmosferę.

Informacja na temat zidentyfikowanych barier rozwoju ekonomii społecznej podczas analizy źródeł zastanych – prowadzący podczas krótkiej prezentacji przedstawi bariery rozwojowe ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim które zostały zidentyfikowane podczas analizy źródeł zastanych. Przedstawione zostaną ogólne kwestie definicyjne związane z ekonomią społeczną, nakreślona zostanie ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza powiatu sejneńskiego, dynamika liczby podmiotów ekonomii społecznej w województwie podlaskim.

Ponadto prowadzący wskaże zapisy lub wskazany zostanie brak zapisów w dokumentach strategicznych i kontekstowych poświęconych ekonomii społecznej.

DYSKUSJA WŁAŚCIWA (60 minut)

Pytania zasadnicze w następujących obszarach:

- Jak przedstawia się aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza powiatu sejneńskiego?
- Jakie są kluczowe bariery – społeczno-gospodarcze i instytucjonalne w rozwoju ekonomii społecznej w powiecie sejneńskim?
- Jak oceniana jest możliwość przełamania zidentyfikowanych barier. Co temu procesowi by sprzyjało?
- Jakie są kluczowe grupy społeczne oraz obszary rynku w których można upatrywać działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w ciągu najbliższych 5 lat?

Blok tematyczny 1 - aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza powiatu sejneńskiego

1. Jak respondenci oceniają sytuację społeczno-gospodarczą powiatu sejneńskiego i poszczególnych gmin? Na czym polega specyfika sytuacji społeczno-gospodarczej danej gminy? Jakie są przyczyny takiej sytuacji? (w szczególności poziom ubóstwa/zamożności, sytuacja na rynku pracy, poziom przedsiębiorczości, problemy osób wykluczonych społecznie)
2. Jakie są prognozy respondentów dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej?
3. Jakie problemy społeczne w powiecie dostrzegają respondenci?
4. Jaka jest dominująca grupa beneficjentów ekonomii społecznej (długotrwale bezrobotni? niepełnosprawni? osoby w wieku senioralnym? Inne osoby wykluczone społecznie? organizacje pozarządowe?) w powiecie?
5. Z jakich źródeł wiedzy korzystają respondenci tworząc swoje diagnozy/prognozy dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej?
6. Czy respondenci znają lub stosują jakieś mechanizmy przeciwdziałania tym problemom?
7. Jakie są źródła finansowania tych działań?
8. Czy wskazane źródła są stabilne?

Blok tematyczny nr 2 - kluczowe bariery społeczno-gospodarcze i instytucjonalne powiatu sejneńskiego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej.

1. Jaka jest dynamika liczby podmiotów ekonomii społecznej (wzrasta maleje jest na stałym poziomie?)
2. Jakie są najważniejsze obszary działalności podmiotów ekonomii społecznej (pomoc społeczna? kultura? sport? ekologia? inne?)
3. Jak respondenci oceniają aktualny poziom rozwoju ekonomii społecznej w porównaniu z sytuacją sprzed 5 lat?
4. Czy organizacje pozarządowe chętnie prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną statutową? Chętnie stają się podmiotami ekonomii społecznej lub przedsiębiorstwami społecznymi? O jakim rządzie organizacji mówimy w skali subregionu (ile z nich przekształciło się w podmioty ekonomii) Jeśli były takie, to jakie były ku temu motywacje? Jeśli nie – co stoi na przeszkodzie? Jakie są bariery i ograniczenia?

5. W jaki sposób podmioty ekonomii społecznej się utrzymują? Jakie są ich źródła finansowania? Czy źródła finansowania podmiotów ekonomii społecznej są stabilne?
6. Czy podmioty korzystają ze zwrotnych/bezwrotnych instrumentów finansowych? Jeśli tak jakich, jeśli nie dlaczego? Czy respondenci znają jakieś narzędzia/mechanizmy/systemy/ wsparcia ekonomii społecznej? Czy dostrzegają Państwo jakieś narzędzia które są najbardziej i najmniej efektywne?
7. Czy podmioty ekonomii społecznej korzystają ze wsparcia OWES-ów? Jeśli tak – w jaki sposób się dowiedziały o ofercie OWES, czy oferta OWES-ów jest wystarczająca, dobrze dopasowana do potrzeb? Jeśli nie korzystają to dlaczego?
8. Jaką rolę w systemie podmiotów ekonomii społecznej pełnią takie instytucje jak CIS, KIS, czy WTZ?
9. Czy a jeśli tak to jaką rolę pełnią organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej w rewitalizacji poszczególnych gmin/powiatów? Jeśli podmioty ekonomii społecznej i NGO nie zostały włączone w ten proces to dlaczego? Jakie były bariery?
10. Czy podmioty ekonomii społecznej mogą stanowić realną konkurencję na rynku usługodawców/producentów/handlowców? Jeśli tak, jaki jest profil ich branży? Z czego wynika ich konkurencyjność. Jeśli nie dlaczego nie są konkurencyjne, czego im brakuje, co powinno się zmienić?
11. Jak respondenci oceniają poziom współpracy pomiędzy poszczególnymi podmiotami – OPS, PUP, JST, NGO, przedsiębiorcy?
12. Jakie są kluczowe bariery społeczne w rozwoju ekonomii społecznej?
13. Jakie są kluczowe bariery gospodarcze w rozwoju ekonomii społecznej?

Blok tematyczny nr 3 – ocena możliwości przełamania zidentyfikowanych barier

1. Jak respondenci oceniają możliwości profesjonalizacji organizacji i podmiotów ekonomii społecznej?
2. Jakie są główne czynniki, które mogą pozytywnie wpłynąć na rozwój ekonomii społecznej?
3. Czy możliwości rozwoju ekonomii społecznej są zależne od czynników lokalnych – gminnych i powiatowych, wojewódzkich czy może tylko krajowych? Który z tych szczebli determinuje możliwości rozwojowe najsilniej?
4. Czy respondenci widzą konieczność stworzenia wspólnej strategii działań na poziomie regionalnym? Czy jest potrzebny dodatkowy podmiot koordynujący ekonomię społeczną w regionie?
5. Jak respondenci oceniają możliwości zaangażowania biznesu do działań z zakresu ekonomii społecznej? (bariery? Przeszkody? Katalizatory?)
6. Czy przełamanie zidentyfikowanych barier jest możliwe? Jeśli tak to w jaki sposób, co musiałoby się wydarzyć? Co musiałoby się zmienić? (Osoby zarządzające poszczególnymi podmiotami? Uwarunkowania prawne? Sposób myślenia osób działających w sektorze ekonomii społecznej lub beneficjentów?)

Blok tematyczny nr 4 – kluczowe grupy społeczne oraz obszary rynku w których można upatrywać działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w ciągu najbliższych 5 lat?

1. Jakie podmioty/instytucje realizują działania z zakresu ekonomii społecznej? Czy w ciągu ostatnich 5 lat zmienił się ich sposób działania, jeśli tak to w jaki sposób?
2. Czym powinny się zająć (jaką problematyką) podmioty ekonomii społecznej?

3. Który z kierunków działań podmiotów ekonomii społecznej będzie najważniejszy?:
 - działań na rzecz zrównoważonego rozwoju;
 - rozwoju społeczności lokalnej, tożsamości i edukacji kulturowej;
 - działań na rzecz solidarności pokoleń;
 - rozwoju usług aktywnej integracji;
 - rozwoju i wykorzystania przedsiębiorczości społecznej w procesach wspierających zmiany
 - dotychczasowej ścieżki zawodowej pracowników
4. Kto jest odbiorcą wytwarzanych dóbr (produktów i usług) w podmiotach ekonomii społecznej? Czy w głównej mierze to samorząd lokalny? Czy przedsiębiorcy? Indywidualni klienci? Od czego zależy jakiego rodzaju klienci zgłaszają się do danych podmiotów ekonomii społecznej?
5. Jakie są główne czynniki, które mogą negatywnie wpłynąć na rozwój ekonomii społecznej?
6. W jakich obszarach rynku powinny prowadzić działalność podmioty ekonomii społecznej – dla jakich odbiorców i jakiego rodzaju produkty czy usługi powinny być tworzone w ciągu przyszłych 5 lat?
7. Jakie grupy społeczne będą podejmować lub powinny podejmować zatrudnienie (aktywność zawodową) w podmiotach ekonomii społecznej w ciągu najbliższych 5 lat?

Runda – rekomendacje:

Prowadzący prosi o sformułowanie najważniejszych rekomendacji dotyczących rozwoju sektora ekonomii społecznej na poziomie: powiatu, gminy (indywidualnie lub w grupach) „Rangowanie” – proszę o wskazanie najważniejszych (uczestnicy za pomocą kolorowych kartek przydzielą głosy odpowiednim rekomendacją – w zależności od liczby rekomendacji, każdy uczestnik będzie miał do dyspozycji 3-4 głosy). Dzięki temu uzyskana zostanie gradacja najistotniejszych rekomendacji

PODSUMOWANIE (10 minut):

Zdania podsumowujące, pytania o najważniejsze momenty dyskusji, czy któryś z respondentów chciałby coś dodać?